

DLA doktori értekezés tézisei

Váray Péter Tamás

Max Reger gordonkára írt művei

Témavezető: Ruppert István

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok

besorolású doktori iskola

Budapest

2018

I. A kutatás előzményei

Max Regert főként orgonaműveiről és dalairól ismertem, annak ellenére, hogy rendkívül termékeny zeneszerzőként közel 150 opust és több mint 350 átíratot hagyott az utókorra, köztük számtalan nagyzenekari és kamaradarabot. Disszertációm témájának kiválasztásában Dr. Kamp Salamontól kaptam ösztönzést és kutatásaim megkezdéséhez Dr. Somfai László és Dr. Szabó Ferenc János nyújtottak segítséget.

Dolgozatomban Reger életművének egy jól körülhatárolható, mindeddig kevésbé kutatott, magyarországi viszonylatban pedig jóformán ismeretlen területére, a gondolkára írt műveire koncentráltam. Első lépésben Reger életútját és életművét tanulmányoztam végig, tekintettel arra, hogy zenei tanulmányaim során nem volt alkalmam a vitatott, ám Németországban nagy elismertségnek örvendő szerző pályájának és jelentőségének megismerésére. Már a művekkel való első találkozás is világossá tette számomra, hogy a kompozíciók elemzése, komplikáltságukra és összetettségükre

való tekintettel nagy feladatot fognak jelenteni egy hangszeres művész számára. Disszertációm terjedelmi korlátai miatt persze e roppant gazdag életműnek csupán kis, ám annál érdekfeszítőbb szeletére összpontosítottam: a szólószvitekre, valamint a cselló-zongora szonátákra, ezeknek az életmű kamarazenei szegmensén belül elfoglalt helyére. Vállalkoztam a Reger-életmű magyar recepció- és hatástörténetének feltárása, a komponista zenei örökségének ellentmondásokkal teli megítélésére fókuszálva. Kutatásom célja volt a 19. század végén, a 20. század elején Regert körülölelő befogadói horizont feltérképezése.

II. Források

Kutatásaim megkezdéséhez szükségesnek láttam német források felkutatását, ezért felkerestem a karlsruhei Max Reger Kutatóintézet igazgatóját, Prof. Dr. Susanna Poppot, aki néhány levélváltást követően meghívott Karlsruhéba. Rövidebb látogatásom után – egy sikeresen megpályázott DAAD kutatói ösztöndíj segítségével – egy évet Németországban tölthettem a

Hochschule für Musik Karlsruhe főiskolán, ahol Prof. Dr. Thomas Seedorf diákjaként rálátásom nyílt a karlsruhei Max Reger Institut egyedülállóan gazdag dokumentumgyűjteményére (írások, fotók, képek, emlékiratok, kéziratok, különleges kiadások, külföldi irodalom, hangfelvételek korabeli, Reger által feljátszott Welte-Mignon Rollen zongora és orgonafelvételek). Kutatásaim során Seedorf professzoron kívül folyamatos segítséget nyújtott Dr. Jürgen Schaarwächter úr is.

Életrajzi forrásként Fritz Stein: *Max Reger, Die großen Meister der Musik* könyvét, a Grove lexikon szócikkeit és a Max Reger Intézet által közreadott írásokat használtam, de sokat megtudhattam Reger életéről és a művek keletkezési körülményeiről a komponista levelezéseiből, melyet már a németországi tartózkodásom idején rendelkezéseimre bocsátottak az intézet levéltárában. A csellószonáta elemzéséhez használt legfőbb irodalmi forrásom Matthias Kontarsky: *Kompositorische Tendenzen bei Max Regers Sonaten für Violoncello und Klavier* című könyve volt, mely Reger életét a csellószonáták keletkezése mentén mutatja be.

Kutatásai során arra világított rá, hogy Reger minden fontosabb szakmai életszakaszában írt egy csellószonátát, és ezek alapján jól nyomon követhető zeneszerzői fejlődése.

A magyarországi recepcióval kapcsolatos kutatás elvégzését az Országos Széchényi Könyvtárban, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Könyvtárában és a Budapesti Zenetudományi Intézetben fellelhető zenetudományos folyóiratok (pl. Nyugat, Molnár Antal lexikon-szócikke) alapján készítettem, mely által világossá váltak a magyarországi századfordulós szellemi irányzatok és Reger akkori helye a mindennapi magyar zenei életben ill. az egyes magyar zeneszerzők hozzáállása és megítélése Reger zenei munkásságát illetően. Kodály Visszatekintés című két kötetes munkáját használtam fel a korabeli budapesti koncertélet megismeréséhez és néhány utalást találtam Bartók Béla leveleiben is Reger Bartók által is játszott műveiről.

Hazatérve a németországi kutatómunkából sokrétű segítséget kaptam Dr. Szabó Balázs zenetörténésztől, aki

legfőképpen dolgozatom struktúrájának felépítésében nyújtott felbecsülhetetlen segítséget.

III. Módszer

A dolgozat első fejezetében Reger életútját foglaltam össze dióhéjban, mely során különös figyelemmel követtem végig Reger kapcsolatát azokkal a művészekkel, akiknek műveit ajánlotta, akik inspirálták és támogatták művészi pályájának előrehaladásában. (Pl. Karl Straube, Josef Hösl) Reflektorfénybe helyeztem Reger ambivalens viszonyát a kritikusokkal, akikkel szinte egész életében hadban állt. Az elemzés kezdeteként egy szemléletes táblázatban gyűjtöttem össze a zenetörténetben fellelhető csellószonáták tételrendjeit és párhuzamot állítottam a Regernél megjelenő barokk és klasszikus formavilágból átöröklött tételrendek között. Az op. 116-os a-moll csellószonáta és az op. 131c G-dúr szvit részletes elemzése közben folyamatosan szem előtt tartottam a Bach és Reger közötti nyilvánvaló kapcsolódási pontokat, a barokk kompozíciós technikákhoz való visszacsatolást. A szvit

elemzéséhez Brenda Heidhoff Leonard: *An analysis of Max Reger's Suites for unaccompanied cello*. PhD disszertációját vettem alapul de nagy segítséget jelentett Walter Frisch: *German Modernism: Music and the Arts* könyve ill. az MRI munkatársaitól kapott adatok is.

Az elemzésekhez több zenetudós tanulmányát vettem össze (pl. Matthias Kontarsky, Udo Geefe) és ez alatt világossá vált számomra, hogy Reger műveinek értelmezése nagyon nehézkes és sok helyen nem egyértelmű. Ennek köszönhető, hogy az elemzések során különböző zenetudósok más-más eredményre jutottak. Mindvégig igyekeztem állást foglalni a magam előadói tapasztalatából merítve és a művekben számtalan zenei idézetet találtam, főként a példaképek Bach Beethoven és Brahms műveiből, melyeket hol áthallásként hol konkrét és egyértelmű idézetként véltem felfedezni a darabokban.

IV. Eredmények

Dolgozatomat hiánypótló munkának szánom, hiszen egyetlen nagyobb terjedelmű tanulmány sem született még magyar nyelven Reger kamaraműveiről.

Sikerült az első hosszabban kifejtett magyar nyelvű életrajzi bemutatást leírnom Regerről, mely hasznos lehet azoknak, akik magyar nyelven szeretnék tágabb körű ismereteket szerezni a német szerző pályájáról. Munkám a csellisták számára is segítséget jelenthet a művek értő megtanulásához és megértéséhez, különös tekintettel arra, hogy a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen néhány éve kötelezővé tették a Reger csellószvitek vizsgán való előadását. Az Anima Musicae Kamarazenekar kamaraestjeinek szervezőjeként legfontosabb kutatási eredménynek érzem, hogy a zenekaron belüli kamaraegyüttesek repertoárját gazdagítottuk a szerző Magyarországon ritkán játszott kamaraműveivel.